

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ГНАТЮКА

КОТЛОВСЬКИЙ АНДРІЙ МИКОЛАЙОВИЧ

УДК 378.091.3:81'24:811.114

**ФОРМУВАННЯ АНГЛОМОВНОЇ ЛЕКСИКО-ГРАМАТИЧНОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ В ГОВОРІННІ МАЙБУТНІХ ЕКОНОМІСТІВ
У ПРОЦЕСІ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ**

13.00.02 – теорія та методика навчання (германські мови)

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Тернопіль – 2017

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор педагогічних наук, професор
ЗАДОРЖНА Ірина Павлівна,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка,
завідувач кафедри практики
англійської мови та методики її викладання.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
БІГІЧ Оксана Борисівна,
Київський національний лінгвістичний університет,
професор кафедри методики викладання іноземних мов
й інформаційних технологій;

кандидат педагогічних наук, доцент
БОДНАР Світлана Вікторівна,
Одеський торговельно-економічний інститут
Київського національного торговельно-економічного
університету, завідувач кафедри іноземних мов.

Захист відбудеться 7 грудня 2017 р. о 13.30 на засіданні спеціалізованої вченої ради К 58.053.05 Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка за адресою: вул. М. Кривоноса, 2, м. Тернопіль, 46027.

Із дисертацією можна ознайомитися на офіційному сайті <http://www.tnpu.edu.ua> та в бібліотеці Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка за адресою: 46027, м. Тернопіль, вул. М. Кривоноса, 2, зала засідань.

Автореферат розіслано 7 листопада 2017 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

О. П. Штонь

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Розширення та поживлення міжнародних відносин України з країнами близького і далекого зарубіжжя у науковій, освітній та економічній сферах суттєво підвищує значущість володіння майбутніми економістами мовою міжнародного спілкування – англійською. Досягнення високого рівня професійно орієнтованої англомовної компетентності передбачає формування у майбутніх фахівців економічного профілю англомовної лексико-граматичної компетентності, зокрема в говорінні, яка забезпечує коректне оформлення власного висловлювання та розуміння мовлення інших. Адже говоріння уможливує обмін інформацією у професійному спілкуванні, відтак дозволяє майбутнім економістам повноцінно реалізовувати професійні функції та ролі в глобальному економічному просторі.

В умовах незначної кількості аудиторних годин для вивчення студентами-економістами іноземної мови особливої актуальності набуває самостійна робота (СР), яка здатна оптимізувати освітній процес шляхом розширення його часових рамок. Ціль СР – сформувати у здобувача вищої освіти здатність самостійно вчитися, розвивати відповідні навички та вміння, формувати нові компетентності; запустити механізм саморозвитку та самовдосконалення.

Значною мірою процес оволодіння лексико-граматичною компетентністю в говорінні (АЛКГвГ) може активізувати та оптимізувати використання сучасних засобів, у тому числі синхронної комунікації (онлайн-відеочату), які здатні забезпечити реалізацію різних видів і форм СР в зручних для студента умовах.

Формування іншомовної комунікативної компетентності було предметом вивчення І. Зимньої, М. Канале, Г. Китайгородської, Н. Микитенко, С. Ніколаєвої, С. Савиньйон, Д. Хаймза та ін. Питанням формування іншомовної лексичної і граматичної компетентностей майбутніх фахівців присвячено праці таких вітчизняних і зарубіжних дослідників, як: В. Бухбіндер, Н. Жовтук, Р. Мартинова, Ю. Семенчук, С. Смолина, В. Терещук, О. Шамова, С. Шатілов, Дж. Елліс, П. Нейшн, Дж. Річардз, А. Шинан та ін. Проблеми навчання діалогічного та монологічного мовлення знайшли своє висвітлення у роботах: О. Бігич, Н. Бориско, Т. Дученко, Я. Дьячкової, О. Киричука, Ю. Пасова, В. Сластьоніна, Д. Терещук, В. Черниш та ін. Специфіку відбору навчального матеріалу для формування граматичної та лексичної компетентностей описано у працях таких науковців, як: І. Бім, Н. Гальскова, Н. Гез, Г. Гринюк, О. Коломінова, Б. Лапідус, М. Ляховицький, О. Можаєва, Л. Смелякова, С. Фоломкін та ін. Підходи до навчання галузевої термінології та принципи організації фахової лексики досліджували С. Боднар, С. Демченко, А. Посохова, Ю. Семенчук, О. Тарнопольський. Організацію самостійної роботи студентів та визначення принципів і методів її реалізації у процесі вивчення іноземної мови висвітлено у працях І. Задорожної, Н. Коряковцевої, А. Петрівської, П. Підкасистого, А. Осницького, Т. Шамової та ін. До питання використання комп'ютерних технологій та інтернету в процесі навчання зверталися Т. Коваль, В. Кухаренко, Н. Морзе, Л. Морська, Л. Сущенко, Д. Гонзалес та ін.

Незважаючи на різноаспектність проблеми, яка розглядається в окремих працях, нерозробленою залишається методика формування АЛКГвГ майбутніх економістів у процесі СР. Це зумовило вибір теми дисертації «Формування

англомовної лексико-граматичної компетентності в говорінні майбутніх економістів у процесі самостійної роботи».

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Проблема дослідження пов'язана з науково-дослідною темою кафедри практики англійської мови та методики її викладання Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка «Формування міжкультурної іншомовної комунікативної компетентності студентів вищих навчальних закладів у контексті європейських вимог» (номер державної реєстрації 0113U003330). Тему дисертації затверджено вченою радою Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (протокол № 1 від 30.08.2016 р.).

Мета дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні, практичній розробці й експериментальній перевірці методики формування англомовної лексико-граматичної компетентності в говорінні майбутніх економістів у процесі самостійної роботи.

Відповідно до мети сформульовано такі **завдання**:

1) визначити ключові поняття і уточнити структуру англомовної лексико-граматичної компетентності в говорінні майбутніх економістів у процесі самостійної роботи;

2) обрати сучасні підходи до формування англомовної лексико-граматичної компетентності в говорінні фахівців економічного профілю, принципи, а також ефективні засоби, які оптимізують самостійну роботу студентів;

3) обґрунтувати зміст формування англомовної лексико-граматичної компетентності в говорінні майбутніх економістів у процесі самостійної роботи, визначити критерії відбору професійно орієнтованих текстів та лексичного і граматичного матеріалу;

4) виділити етапи формування означеної компетентності у процесі самостійної роботи, розробити відповідну підсистему вправ, лінгводидактичну модель;

5) експериментально перевірити ефективність розробленої методики формування англомовної лексико-граматичної компетентності в говорінні майбутніх економістів у процесі самостійної роботи й укласти методичні рекомендації для організації процесу відповідного навчання.

Об'єктом наукових студій є процес формування англомовної лексико-граматичної компетентності в говорінні майбутніх економістів.

Предметом – методика формування англомовної лексико-граматичної компетентності в говорінні майбутніх економістів у процесі самостійної роботи.

Гіпотеза дослідження ґрунтується на припущенні про те, що високого рівня сформованості у майбутніх фахівців економічного профілю АЛГКвГ можна досягти за умови використання експериментальної методики, яка базується на положеннях компетентнісного, комунікативно-діяльнісного і рефлексивного підходів; забезпечує поетапне формування АЛГКвГ із залученням різних видів та типів СР в умовах реалізації відносної автономії та напівавтономії студентів; передбачає виконання підсистеми вправ на основі відібраного відповідно до обґрунтованих критеріїв матеріалу з використанням різних видів онлайн-відеочату та мовного портфеля.

Для вирішення поставлених завдань застосовано такі **методи**: **теоретичні** – аналіз та узагальнення вітчизняної і зарубіжної наукової літератури з досліджуваної проблеми для уточнення сутності та структури АЛГКвГ, а також особливостей СР,

вивчення чинних програм, сучасних нормативних документів, інтернет-сайтів із метою визначення змісту формування АЛГКвГ майбутніх економістів; опис, синтез, абстрагування для визначення етапів формування АЛГКвГ у процесі СР; порівняльний і системно-структурний аналіз із метою відбору матеріалу для формування АЛГКвГ у процесі СР, обґрунтування критеріїв і показників рівнів АЛГКвГ та розробки підсистеми вправ; прогнозування мовленнєво-професійної діяльності майбутніх економістів із метою відтворення основних комунікативних ситуацій їх усного професійного спілкування; моделювання процесу формування АЛГКвГ під час СР та **емпіричні** – цілеспрямоване спостереження за комунікативними ситуаціями усного професійного спілкування; анкетування; інтерпретація кількісних показників рівнів сформованості АЛГКвГ; самооцінювання, тестування, відкрите й приховане спостереження, методичний експеримент, математично-статистичний аналіз результатів дослідження з метою доведення ефективності авторської експериментальної методики.

Наукова новизна дослідження:

- *уперше* розроблено, науково обґрунтовано і експериментально перевірено методику формування англомовної лексико-граматичної компетентності в говорінні майбутніх економістів у процесі самостійної роботи; визначено етапи формування англомовної лексико-граматичної компетентності в говорінні у процесі самостійної роботи студентів (ознайомчий, етап автоматизації, продукувальний); розроблено підсистему вправ для формування англомовної лексико-граматичної компетентності в говорінні майбутніх економістів у процесі самостійної роботи, яка передбачає реалізацію відносної автономії та напівавтономії студентів відповідно до етапів формування їх англомовної лексико-граматичної компетентності в говорінні у процесі самостійної роботи; теоретично обґрунтовано і сконструйовано лінгводидактичну модель формування англомовної лексико-граматичної компетентності в говорінні майбутніх економістів у процесі самостійної роботи;

- *уточнено* сутність та структуру англомовної лексико-граматичної компетентності в говорінні студентів-економістів; а також зміст її формування у процесі самостійної роботи;

- *удосконалено* критерії відбору матеріалу для формування у майбутніх економістів англомовної лексико-граматичної компетентності в говорінні у процесі самостійної роботи з продукувальною (лексичні одиниці, граматичні структури) та реціпіювальною метою (тексти);

- *подальшого розвитку* набули положення щодо використання засобів формування англомовної лексико-граматичної компетентності в говорінні майбутніх фахівців економічного профілю у процесі самостійної роботи (онлайн-відеочат, мовний портфель).

Практичне значення отриманих результатів полягає в реалізації методики формування АЛГКвГ майбутніх економістів у процесі СР; здійсненні відбору англомовного фахового лексико-граматичного матеріалу й укладенні лексичного словника-мінімуму для студентів другого курсу – майбутніх економістів; розробці комплексів вправ для формування АЛГКвГ у процесі СР; побудові моделей організації аудиторної та позааудиторної СР з формування АЛГКвГ; укладенні методичних рекомендацій щодо формування АЛГКвГ у процесі СР; створенні

навчально-методичного забезпечення до дисципліни «Ділова англійська мова» (навчальна і робоча програми дисципліни, навчальний посібник).

Основні положення та результати дослідження **впроваджено** у навчальний процес Тернопільського національного економічного університету (протокол № 4 від 07.12.2016 р.), Мукачівського державного університету (протокол № 13 від 14.03.2017 р.), Львівського національного університету імені Івана Франка (протокол № 9 від 04.04.2017 р.), Національного університету «Львівська Політехніка» (протокол № 8 від 10.04.2017 р.), Херсонського державного університету (протокол № 9 від 04.05.2017 р.).

Апробація результатів дослідження здійснювалась на *міжнародних науково-практичних конференціях*: V Międzynarodowa konferencja naukowa Nauczyciel i uczeń w teorii i praktyce pedagogicznej – kontekstu zmian» (20–21 березня 2017 р., м. Люблін, Республіка Польща); II Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні проблеми германо-романської філології та освітній соціокультурний процес» (11–12.11.2016 р., м. Тернопіль); III Міжнародна науково-практична конференція «Інформаційно-комунікаційні технології в сучасній освіті: досвід, проблеми, перспективи» (12–14 листопада 2012 р., м. Львів); Міжнародна науково-практична конференція «Дискурсивні стратегії лінгвістики XXI століття» (22–24.11.2011 р., м. Львів); *всеукраїнських та регіональних конференціях* – II Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція «Професійна підготовка фахівця в контексті потреб сучасного ринку праці» (28.02.2017 р., м. Вінниця); *засіданнях кафедри* іноземних мов для природничих факультетів Львівського національного університету імені Івана Франка (2013-2017 рр.); *засіданнях науково-методичного семінару* кафедри іноземних мов для природничих факультетів Львівського національного університету імені Івана Франка (2013-2017 рр.).

Публікації. Основні положення дисертації викладено у 19 публікаціях автора, серед яких: 6 статей (1 – у співавторстві) у наукових фахових педагогічних виданнях України, 1 стаття у зарубіжному виданні наукових праць (Канада), 4 тез доповідей на наукових конференціях (2 у співавторстві), 1 стаття у збірнику наукових статей, 2 посібники (у співавторстві), 1 словник термінів (у співавторстві), 2 методичних рекомендацій, 2 навчальні програми.

Особистий внесок здобувача. Під час укладання навчального посібника «At Home with Economics» автором розроблено вправи і завдання усіх запропонованих груп і підгруп до шести модулів, що складає 40 % виконаної роботи; навчально-методичного посібника «Face the Challenge: Presentations for Marketers» автором розроблено вправи і завдання усіх запропонованих груп і підгруп до п'яти тем, що складає 50 % виконаної роботи; «Англо-українського словника термінів сфери туризму» автором в алфавітному порядку укладено словникові статті за літерами А – L, що становить 40 % виконаної роботи. У статті у фаховому збірнику наукових праць та тезах, опублікованих у співавторстві, внесок автора складають результати аналізу аспектів формування АЛГКвГ майбутніх економістів, отримані ним особисто.

Структура роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел із 205 найменувань (із них 43 – іноземними мовами) і 6 додатків. Повний обсяг роботи – 253 сторінок, із них 175 сторінок основного тексту. У праці подано 16 таблиць, 22 рисунки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У вступі обґрунтовано вибір теми дисертації та її актуальність; визначено об'єкт, предмет, мету й завдання дослідження; сформульовано наукову новизну і практичне значення роботи; подано інформацію про апробацію результатів дослідження; зазначено кількість публікацій.

У першому розділі «**Теоретичні основи формування англомовної лексико-граматичної компетентності в говорінні майбутніх економістів у процесі самостійної роботи**» здійснено аналіз поняття і структури АЛГКвГ майбутніх економістів, обґрунтовано теоретичні передумови організації СР таких фахівців у процесі формування АЛГКвГ.

Лексична компетентність як компонент АЛГКвГ майбутніх економістів – інтегральна якість, що базується на їх здатності та готовності адекватно розуміти та використовувати лексичні одиниці (ЛО), у т. ч. і термінологічні, у процесі іншомовної мовленнєвої діяльності. Структуру лексичного компоненту АЛГКвГ складають: лексичні знання, лексичні навички та лексична усвідомленість.

До лексичних знань належать знання про звукову та графічну форми слова; правила читання лексем; семантику слів; здатність мати синоніми, антоніми, омоніми, пароніми, стилістичну і соціокультурну забарвленість, про типи словників; схожості та розбіжності у лексичних системах рідної та іноземної мов; умовно до таких знань відносимо також деякі знання зі сфери граматики: знання, необхідні для утворення нових слів шляхом морфологічних перетворень знайомих слів; про правила словотвору; синтаксичної і лексичної сполучуваності лексем; правил уживання лексики, що вивчається, у пов'язаних за змістом реченнях. Перелічені знання також стосуються професійної лексики (терміни, стійкі термінологічні звороти тощо). Репродуктивні лексичні навички (виклик слів із довготривалої пам'яті, їх автоматизована актуалізація, відтворення у зовнішньому мовленні, сполучення з іншими одиницями, вибір функціонального стилю) забезпечують лексичне оформлення власного мовлення; рецептивні лексичні навички (ідентифікація, аналіз лексем, словотворення на основі асоціативних умовних зв'язків між формальною, понятійною стороною ЛО та самою лексемою) – адекватне сприйняття лексичного оформлення мовлення інших. Лексична усвідомленість формується на основі наочно-чуттєвого уявлення про предмет, дію, стан, ситуацію й передбачає аналіз лексичного аспекту свого мовлення.

Грамматична компетентність як компонент АЛГКвГ – здатність до коректного граматичного оформлення власних усних висловлювань та розуміння граматичного оформлення чужих висловлювань. Основними компонентами граматичної компетентності виступають: граматичні знання, граматичні навички і граматична усвідомленість. Декларативні граматичні знання включають: знання граматичних категорій, явищ, структур та правил їх функціонування у мовленні, процедурні – граматично коректне оформлення усного висловлювання. Стимуляція активної пізнавальної діяльності студентів у процесі засвоєння знань на засадах індуктивного навчання шляхом акцентуації процедурних знань забезпечує ефективне оволодіння рецептивними (розпізнавання граматичних форм, співвіднесення граматичних форм зі значенням, диференціація та ідентифікація граматичних явищ, визначення структури простих і складних речень) та репродуктивними граматичними навичками (вибір форми згідно з комунікативним наміром та комунікативною ситуацією, оволодіння способами інтерпретації значення граматичних категорій,

формулювання правил використання граматичних явищ в усному мовленні). Граматична усвідомленість полягає у встановленні схожих і відмінних рис, визначенні причинно-наслідкових зв'язків, оцінці комунікативної ситуації й доборі відповідних варіантів ГС (граматичної структури), аналізі граматичного аспекту свого мовлення.

Для усного економічного дискурсу характерні типи парних (бесіда, домовленість, розпитування (інтерв'ю), дискусія) і групових (ділова бесіда, дискусія, диспут, дебати) діалогів. Діалогічне мовлення характеризується використанням «готових» реплік для висловлювання вдячності, обміну привітаннями, привернення уваги співрозмовника, підтвердження або коментування почутого. До основних типів монологічних висловлювань належать: доповідь, презентація, звіт, опис, розповідь. Для успішної реалізації комунікативних цілей усного діалогічного і монологічного мовлення майбутніх економістів застосовуються відповідні комунікативні (інформування, самопрезентації, презентації, переконання, аргументації, спонукання, конфронтації, компромісу) і компенсаторні стратегії (здогадка (концептуальна, лінгвістична), використання ситуативних, тематичних, графічних опор, виділення ключових слів, пристосування (використання простих речень, спрощене формулювання, перефразування).

Лексико-граматична компетентність в говорінні майбутніх економістів – інтегральна якість згаданих фахівців, що базується на їх здатності та готовності до коректного лексичного та граматичного оформлення своїх усних висловлювань у монологічному і діалогічному мовленні. Основними її компонентами виступають: знання, навички, уміння, усвідомленість.

Провідні форми СР у процесі оволодіння АЛГКвГ (індивідуальна, парна, групова) реалізуються в аудиторному та позааудиторному видах СР засобами різних видів онлайн-відеочату. За критерієм рівня самостійної продуктивної діяльності студентів науковці (А. Осницький, О. Фат'янова, М. Вербицька) виділяють чотири типи СР: відтворювальна, реконструктивно-варіативна, евристична та творча. У процесі формування АЛГКвГ доцільно використовувати усі типи СР залежно від мети, етапу формування АЛГКвГ, конкретного завдання.

На основі визначених у методиці навчання рівнів автономії студентів: відносної автономії, напівавтономії, частково залежної автономії, умовно повної автономії (І. Задорожна, Л. Каменская, Т. Тамбовкіна), спостереження за навчальним процесом, урахування особливостей іншомовної підготовки майбутніх економістів у ВНЗ, результатів проведеного анкетування студентів зроблено висновок щодо доцільності жорсткого та відносно жорсткого управління викладачем СР студентів та реалізації відносної автономії і напівавтономії у процесі оволодіння ними АЛГКвГ. Таким чином, здійснюється поступове й цілеспрямоване формування механізму самоорганізації та самореалізації, здатності керувати власною навчальною діяльністю, приймати самостійні рішення, нести відповідальність, досягати поставленої мети та очікуваних результатів.

Ефективними засобами формування АЛГКвГ виступають основні форми (чат один-на-один і груповий чат / чат-конференція) та види (чат на вільну тему; чат, спрямований на вирішення проблемного завдання; чат-презентація; чат, спрямований на відпрацювання матеріалу чи на формування досвіду мовленнєвої діяльності; оцінний чат (Д. Гонзалес)) онлайн-відеочату, що передбачає виконання професійно спрямованого завдання англійською мовою в режимі синхронної

взаємодії в реальному часі з іншими учасниками групи. Передбачене також використання мовного портфелю, який уможливорює визначення студентом у співпраці з викладачем цілей СР за допомогою листів самооцінювання, фіксацію у письмовій формі власних досягнень та досвіду в оволодінні АЛГКвГ із подальшою усною презентацією досягнень, рефлексію щодо власних сильних і слабких сторін, обговорення здобутків у групі.

Методологічну основу формування АЛГКвГ майбутніх економістів становлять компетентнісний, комунікативно-діяльнісний та рефлексивний підходи. Компетентнісний передбачає інтегроване оволодіння компонентами АЛГКвГ на основі міждисциплінарної взаємодії. Відповідно до комунікативно-діяльнісного підходу, формування АЛГКвГ здійснюється в умовах, максимально наближених до реального усного професійного англомовного спілкування економістів, у т.ч. шляхом створення типових комунікативних ситуацій спілкування фахівців, зокрема з використанням онлайн-відеочатів. Згідно з рефлексивним підходом, необхідними умовами успішного оволодіння майбутніми економістами АЛГКвГ у процесі СР є розвиток рефлексивних умінь (аналіз особистих потреб та мети вивчення іноземної мови; формулювання гіпотези щодо вагомості володіння лексико-граматичною компетентністю в говорінні; аналіз ефективності індивідуальних прийомів і стратегій оволодіння АЛГКвГ; оцінка відповідності результату (кінцевого і поточного) визначеній меті тощо), який можливо реалізувати за допомогою мовного портфеля.

Для формування АЛГКвГ фахівців економічного профілю використовують принципи автономії, індивідуалізації навчання, поетапності, послідовності й систематичності, міждисциплінарності, пізнавальної активності студентів, адаптивності контенту, інтерактивності суб'єктів і засобів навчання щодо організації та змісту навчання.

Необхідною умовою успішного оволодіння АЛГКвГ є використання студентами загальнонавчальних (пошуку, ідентифікації, аналізу інформації, оволодіння лексикою, опанування правилами граматики тощо) та спеціальних стратегій (когнітивних (самостійного виведення правил сполучуваності ЛО, утворення і вживання ГС; аналізу і систематизації вивченого лексичного і граматичного матеріалу шляхом його занесення в індивідуальні словники, складання семантичних граф, інтелект-мап, узагальнення в таблицях; обґрунтування й аргументації вживання певних граматичних явищ та лексем; контрастивного аналізу, зіставлення ЛО / ГС іноземної мови із рідною), метакогнітивних (планування, самоконтроль, самооцінювання), стратегій запам'ятовування (класифікація і групування, візуалізація, механічне запам'ятовування), компенсаторних стратегій (візуалізація правил; побудова висловлювань за аналогією зі зразком мовлення)), а також їх підвидів (Н. Коряковцева, О. Лебединська).

У другому розділі **«Методика формування англомовної лексико-граматичної компетентності в говорінні майбутніх економістів у процесі самостійної роботи»** конкретизовано зміст формування АЛГКвГ майбутніх економістів у процесі СР, обґрунтовано критерії відбору навчального матеріалу; визначено етапи формування означеної компетентності у процесі СР; укладено й схарактеризовано підсистему вправ і завдань для формування АЛГКвГ у процесі СР; сконструйовано лінгводидактичну модель формування АЛГКвГ майбутніх

економістів у процесі СР, моделі організації аудиторної та позааудиторної СР майбутніх економістів із формування АЛГКвГ.

Компонентами змісту формування АЛГКвГ є предметний і процесуальний. Предметний охоплює: особистісну та професійну сфери усного спілкування економістів; основні види такого спілкування – монолог та діалог (у т.ч. полілог); професійні ролі таких фахівців: планування бюджету організації й діяльності підприємства, дослідження ринків та фінансових потоків, складання аналітичних звітів та ін.; комунікативні ситуації усного професійного спілкування економістів: публічні виступи на нарадах, представлення результатів аналітичних операцій з аудиту чи планування, ведення переговорів, ведення діалогу чи полілогу з колегами з урахуванням цілей професійної діяльності; комунікативні цілі і наміри; мовний матеріал (ЛО, терміни, ГС), лінгвосоціокультурний матеріал; теми, проблеми і тексти; відповідні комунікативні (інформування, самопрезентації, презентації, переконання, аргументації тощо), загальнонавчальні та спеціальні (когнітивні, метакогнітивні, запам'ятовування, компенсаторні) стратегії.

Процесуальний компонент змісту формування АЛГКвГ майбутніх економістів включає: мовленнєві уміння (діалогічного і монологічного мовлення); вправи для розвитку умінь говоріння; відповідні декларативні і процедурні знання; навички оперування лексико-граматичним матеріалом, вправи для їх формування; знання навчальних і комунікативних стратегій; вправи для розвитку умінь оперувати навчальними і комунікативними стратегіями.

Одиницями відбору навчального матеріалу в процесі оволодіння АЛГКвГ з реціпіювальною метою є фаховий текст (монолог, діалог); із продукувальною метою – ЛО (зокрема – термін, термін-словосполучення) та ГС. Критеріями відбору лексем є: сполучуваність, словотвірна здатність, частотність, практична необхідність, тематичність, професійна спрямованість. Критеріями відбору граматичних структур – поширеність та частотність, зразковість, виключення синонімічних граматичних явищ. До критеріїв відбору текстів належать критерії: автентичності / умовної автентичності (реалізується через адаптацію автентичних текстів викладачем (носієм мови чи у співпраці з фахівцем-носієм мови) до навчальних потреб згідно з алгоритмом: скорочення обсягу тексту, спрощення синтаксичних структур, спрощення ГС, заміна складних лексем (Н. Жовтюк)), професійної спрямованості, тематичності, методичної цінності, пізнавальної цінності. Опрацьовано 230 текстів автентичних англomовних підручників з економіки, із яких відібрано й адаптовано 54 з урахуванням частотності вживання характерних ЛО й ГС та ін. критеріїв відбору текстів; укладено лексичний мінімум для оволодіння АЛГКвГ майбутніх економістів у процесі СР.

Визначено три етапи формування АЛГКвГ студентів-економістів: 1) ознайомчий; 2) етап автоматизації, 3) етап продукування. На ознайомчому здійснюється семантизація ЛО та ознайомлення із ГС. Етап автоматизації передбачає оволодіння ЛО, ГС та їх відтворення у словосполученнях / реченнях, лексичне та граматичне оформлення діалогічних і монологічних єдностей. На етапі продукування відбувається вживання ЛО та ГС у висловлюваннях понадфразового рівня, у діалогічних та монологічних висловлюваннях текстового рівня.

Відповідно до визначених етапів, розроблено підсистему вправ для формування АЛГКвГ майбутніх економістів у процесі СР, що включає п'ять груп і тринадцять підгруп вправ (табл. 1).

Підсистема вправ на формування АЛГКВГ студентів-економістів у процесі СР

Етапи формування	Рекомендовані види / типи СР	Групи вправ на формування	Підгрупи вправ	Рівні автономії студентів
Ознайомчий етап	аудиторна / відтворювальна	1. Група вправ на ознайомлення та семантизацію ЛО (у т.ч. термінів)	1. Підгрупа вправ на ознайомлення з ЛО (у т.ч. термінами) 2. Підгрупа вправ на використання ЛО (у т.ч. термінів) у словосполученнях / реченнях	відносна автономія
		2. Група вправ на ознайомлення з ГС	1. Підгрупа вправ на ознайомлення із ГС 2. Підгрупа вправ на виконання граматичної дії за зразком	
Етап автоматизації	аудиторна / реконструктивна	3. Група вправ на лексичне оформлення діалогічних і монологічних єдностей	1. Підгрупа вправ на розпізнавання та продукування ЛО (у т.ч. термінів), словосполучень 2. Підгрупа вправ на вживання ЛО (у т.ч. термінів) у реченнях в однотипних мовленнєвих ситуаціях	відносна автономія
		4. Група вправ на граматичне оформлення діалогічних і монологічних єдностей	1. Підгрупа вправ на розпізнавання і диференціацію нових ГС 2. Підгрупа вправ на вживання ГС на рівні фрази та понадфразової єдності	
Продуквальний етап	позааудиторна / евристична, творча	5 Група вправ на лексичне і граматичне оформлення діалогічних і монологічних висловлювань понадфразового і текстового рівнів	1. Підгрупа вправ на застосування ЛО (у т.ч. термінів) у понадфразових єдностях / мікротекстах 2. Підгрупа вправ на застосування ЛО (у т.ч. термінів) на текстовому рівні (діалог/монолог) 3. Підгрупа вправ на застосування ГС у понад фразових єдностях / мікротекстах 4. Підгрупа вправ на застосування ГС на текстовому рівні (діалог/монолог) 5. Підгрупа вправ на інтегроване застосування ЛО (у т.ч. термінів) та ГС на понадфразовому та текстовому рівнях	напівавтономія

Наведемо приклади до однієї з підгруп кожної визначеної групи вправ.

Вправа 1 (група 1, підгрупа 1). *Практична мета* – ознайомити студентів із словотворчими компонентами ЛО, у т. ч. економічних термінів та розвивати вміння визначати значення ЛО за її словотворчим компонентом. *Тип вправи* – рецептивно-репродуктивна, некомунікативна. *Вид СР* – аудиторна; форма – індивідуальна / групова; тип – відтворювальна. *Засоби навчання* – навчально-методичні матеріали.

Інструкція: Complete the word-building table.

Noun	Verb	Adjective
	to decide	
provision		
		extensive
creation		
		economizing

Вправа 2 (група 2, підгрупа 2). *Практична мета* – розвивати вміння утворювати пасивний стан дієслова, використовуючи зразок. *Тип вправи* – рецептивно-репродуктивна, некомунікативна. *Вид СР* – аудиторна; форма – індивідуальна / групова, тип – відтворювальна. *Засоби навчання* – навчально-методичні матеріали.

Інструкція: Transform the following sentence into the Past Simple Passive.

Example: *Government burdened economy with excessive regulation.*

Economy was burdened with excessive regulation.

1. Neoliberalism describes a market-driven approach to economic policy.
2. Accountants provide systematic and up-to-date records of accounts.
3. Consumers seek low prices and maximum utility.
4. That company charges for delivery.

Вправа 3 (група 3, підгрупа 2). *Практична мета* – розвивати навички вживання економічних термінів в діалогічних єдностях. *Тип вправи* – репродуктивна, умовно комунікативна. *Вид СР* – позааудиторна, форма – парна, тип – реконструктивно-варіативна. *Засоби навчання* – навчально-методичні матеріали.

Інструкція: Discuss briefly with your partner what industries make a country get ahead using the words from the box. Follow the model below.

Student A: What industries, in your opinion, make a country get ahead?

Student B: I think heavy-industry makes a country get ahead.

Student A: What should be done then?

Student A: Then our government should build more plants.

high-tech industry	tourism	agriculture	mining	transportation
destinations	techno parks	crop	highways	coal

Вправа 4 (група 4, підгрупа 2). *Практична мета* – розвивати навички коректного вживання герундія в діалогічному мовленні. *Тип вправи* – репродуктивна, умовно комунікативна. *Вид СР* – позааудиторна, форма – групова, тип – реконструктивно-варіативна. *Засоби навчання* – навчально-методичні матеріали.

Інструкція: Work in the small group. Discuss briefly with your partners what the job of a (manager, accountant, financier) involves doing. Follow the model below.

Student A: What does the job of a manager involve?

Student B: The job of a manager involves hiring employees.

Student A: You are right. The job of a manager involves hiring employees. / You are wrong. The job of a manager doesn't involve hiring employees.

Вправа 5 (група 5, підгрупа 1). *Практична мета* – розвивати лексичні навички вживання економічних термінів в діалогах-інтерв'ю. *Тип вправи* – продуктивна, умовно комунікативна. *Вид СР* – аудиторна, форма – парна, *тип* – евристична. *Засоби навчання* – онлайн-відеочат.

Інструкція: *Interview your partner about the job and its details. Talk about working in a team, travelling, and personal growth. Use the phrases from the box.*

What do you prefer .....? Do you like .....? Would you like .....? Do you fancy ....?
--

Вправа 6 (група 5, підгрупа 2). *Практична мета* – розвивати лексичні навички вживання економічних термінів у професійно орієнтованому монологі-розповіді. *Тип вправи* – продуктивна комунікативна. *Вид СР* – позааудиторна, форма – групова, *тип* – евристична. *Засоби навчання* – онлайн-відеочат.

Інструкція: *Tell you partners about efficiency and effectiveness (their concepts, values, difference, expressions). Use the following words from the box.*

to use effort ratio amount of expense output input to achieve objectives percentage
--

Вправа 7 (група 5, підгрупа 3). *Практична мета* – розвивати гнучкість граматичних навичок вживання Conditionals. *Тип вправи* – продуктивна комунікативна. *Вид СР* – аудиторна; форма – парна / групова, *тип* – творча. *Засоби навчання* – онлайн-відеочат.

Інструкція: *Ask your partner(s) what he would do if he had sufficient capital. Talk about profitable ways of investing money.*

Вправа 8 (група 5, підгрупа 5). *Практична мета* – розвивати лексико-граматичні навички оформлення монологу-повіді на економічну тематику, використовуючи усномовленнєві формули окреслення проблеми, визначення послідовності висловлювання: монолог, ведення полілогу. *Тип вправи* – продуктивна, комунікативна. *Вид СР* – позааудиторна; форма – групова, *тип* – творча. *Засоби навчання* – чат-конференція.

Інструкція: *Working in small groups of four, simulate the following situation: the government initiates the price ceiling. How would it affect businesses, rich and poor citizens? Choose the leader of each group to present the way out of the situation you worked out in front of the whole group. Discuss each group's solution and choose the best one.*

The main point is ... The problem is ... The trouble is ... So,... Therefore ... Thus... Accordingly...
--

Лінгводидактична модель формування АЛГКвГ майбутніх економістів у процесі СР відображає: об'єкт, мету, суб'єкти навчального процесу, зміст, засоби навчання, поетапність процесу формування АЛГКвГ студентів-економістів, контроль результатів. Із метою деталізації організаційних аспектів формування АЛГКвГ сконструйовано моделі організації аудиторної та позааудиторної СР

майбутніх економістів із формування АЛГКвГ у процесі вивчення дисципліни «Ділова англійська мова», розрахованої на 68 годин аудиторної та 148 годин СР.

У третьому розділі **«Ефективність методики формування англійської лексико-граматичної компетентності в говорінні майбутніх економістів у процесі самостійної роботи»** визначено рівні, критерії і показники сформованості АЛКвГ таких фахівців у процесі СР; описано хід та інтерпретацію результатів експерименту для визначення ефективності розробленої методики формування АЛКвГ у процесі СР; сформульовано методичні рекомендації щодо формування АЛКвГ майбутніх економістів у процесі СР.

Із метою перевірки ефективності запропонованої методики було проведено методичний експеримент. Визначено його мету, яка полягала у перевірці гіпотези щодо ефективності розробленої методики формування АЛКвГ фахівців економічного профілю в процесі СР.

Завдання експерименту охоплювали: визначення його характеру та структури; проведення передекспериментального оцінювання рівня сформованості АЛКвГ студентів-економістів у процесі СР з метою їх розподілу на експериментальну групу (ЕГ) та контрольну групу (КГ) (по 50 осіб у кожній); реалізацію методики формування АЛКвГ у процесі СР на економічному факультеті Львівського національного університету імені Івана Франка в експериментальній групі; проведення післяекспериментального оцінювання рівня сформованості АЛКвГ учасників ЕГ та КГ з метою інтерпретації отриманих даних та визначення валідної гіпотези дослідження. Відповідно до поставлених завдань, визначено етапи проведення експерименту, а саме: передекспериментальний (2013/2014 н. р.), основний (2014/2015 н. р. – 2015/2016 н. р.) та завершальний (2016/2017 н. р.).

Характер методичного експерименту визначено як природний, відкритий, вертикально-горизонтальний. Варійованими умовами експерименту виступили: зміст формування англійської лексико-граматичної компетентності в говорінні у процесі СР та відібраний матеріал, засоби навчання, організація формування АЛКвГ студентів у процесі СР (відповідно до розроблених моделей організації аудиторної та позааудиторної СР майбутніх економістів із формування АЛГКвГ). До неварійованих умов належали: склад ЕГ та КГ (студентський і викладацький / кількісний і особистісний), тривалість методичного експерименту; типи завдань для передекспериментального та післяекспериментального оцінювання рівнів сформованості АЛГКвГ, критерії, показники оцінювання рівнів сформованості АЛГКвГ майбутніх економістів.

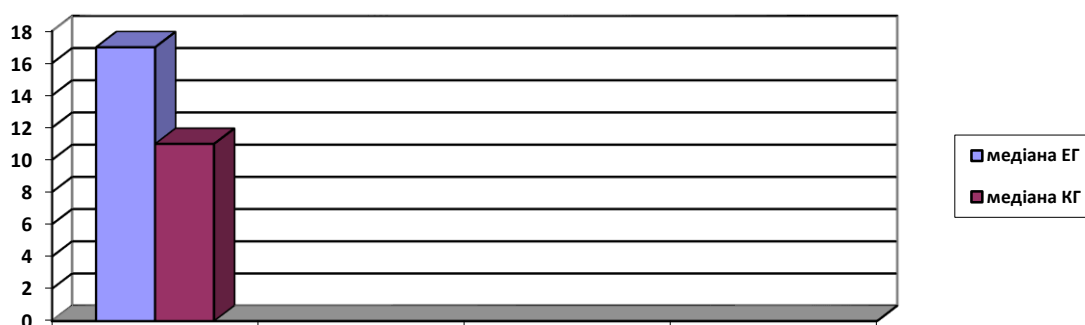
Як передекспериментальне, так і післяекспериментальне оцінювання рівнів сформованості АЛГКвГ відбувалося відповідно до визначених критеріїв та розроблених з орієнтацією на Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти дескрипторів на основі запропонованих студентам ситуацій для монологічного та діалогічного мовлення.

На основному етапі експериментального дослідження в ЕГ було зреалізовано експериментальну авторську методику формування АЛГКвГ майбутніх економістів, а в КГ навчання здійснювалось за методикою, прийнятою у ВНЗ, на базі якого проходив експеримент.

На завершальному етапі експерименту було проведено післяекспериментальне оцінювання рівня сформованості АЛГКвГ студентів ЕГ і КГ. Завдання, запропоновані

учасникам післяекспериментального оцінювання, були типологічно ідентичними завданням для передекспериментального оцінювання.

Із метою перевірки валідності висунутої гіпотези дослідження проведено дворівневий математичний обрахунок отриманих даних оцінювання рівня сформованості АЛГКвГ майбутніх економістів: 1) для перевірки розподілу кількісних показників вибірок складено частотну гістограму, коробкову діаграму та нормально-імовірнісний графік; 2) для перевірки статистичної значущості відмінності медіан обраховано критерій Манна-Вітні для незалежних вибірок та критерій Вілкісона для залежних вибірок. Обчислення згаданих критеріїв дало значущі показники (різниця медіан кількісних показників рівня сформованості АЛГКвГ ЕГ і КГ на етапах передекспериментального й післяекспериментального оцінювання є статистично значущою на рівні значущості 1%). Таким чином, на основі обрахунку критеріїв Манна-Вітні та Вілкісона встановлено статистичну значущість відмінності медіан ЕГ й КГ, що свідчить про статистичну значущість прогресу в обох групах, проте за період експериментального навчання медіана ЕГ зросла суттєвіше (показник – 17), ніж медіана групи КГ (показник – 11) (рис. 1). Таким чином, на основі обрахунків отриманих даних підтверджено гіпотезу про ефективність формування АЛГКвГ у майбутніх економістів за експериментальною методикою. Прийнято рішення про доцільність впровадження методики формування у процес іншомовної підготовки АЛГКвГ фахівців економічного профілю у ВНЗ.

Рис. 1. Зростання медіани рівня сформованості АЛГК у говорінні студентів ЕГ та КГ

За результатами дослідження укладено методичні рекомендації щодо формування АЛГКвГ майбутніх економістів, які будуть корисними для викладачів навчальних дисциплін «Англійська мова», «Англійська мова за професійним спрямування», «Ділова англійська мова» та студентів економічних спеціальностей ВНЗ.

ВИСНОВКИ

1. Лексико-граматична компетентність у говорінні майбутніх економістів – інтегральна якість згаданих фахівців, що базується на їх здатності та готовності до коректного лексичного та граматичного оформлення своїх усних висловлювань в монологічному і діалогічному мовленні. Основними компонентами АЛГКвГ виступають: уміння в діалогічному і монологічному мовленні, лексичні і граматичні навички, знання та усвідомленість.

АЛГКвГ майбутніх економістів доцільно поетапно формувати і розвивати із залученням основних видів (аудиторна, позааудиторна), форм (індивідуальна, парна, групова) та типів (відтворювальна, реконструктивно-варіативна, евристична та творча) СР.

2. Обрано підходи, на основі яких доцільно здійснювати формування АЛГКвГ майбутніх економістів у процесі СР, а саме: компетентнісний, комунікативно-діяльнісний та рефлексивний. Обґрунтовано загальнометодичні принципи: автономії, індивідуалізації навчання, поетапності, послідовності й систематичності, міждисциплінарності, пізнавальної активності студентів, а також спеціальні методичні принципи, актуальні для дослідження: адаптивності контенту, інтерактивності суб'єктів та засобів навчання щодо організації та змісту навчання.

Ефективним засобом формування АЛГКвГ студентів-економістів в умовах позааудиторної СР визначено онлайн-відеочат (форми – чат один-на-один, груповий чат чи чат-конференція; види – чат на вільну тему; чат, спрямований на вирішення проблемного завдання; чат-презентація; чат, спрямований на відпрацювання матеріалу чи на формування досвіду мовленнєвої діяльності; оцінний чат). Передбачене використання мовного портфелю, на основі якого здійснюється самооцінювання студентами рівня АЛГКвГ, усна презентація й обговорення власних досягнень та досвіду в оволодінні АЛГКвГ.

3. Визначено компоненти змісту формування АЛГКвГ студентів-економістів. Предметний компонент охоплює: особистісну та професійну сфери усного спілкування економістів; основні види такого спілкування – монолог та діалог (у т.ч. полілог); професійні ролі цих фахівців: планування бюджету організації й діяльності підприємства, дослідження ринків та фінансових потоків, складання аналітичних звітів та ін.; комунікативні ситуації усного професійного спілкування економістів: публічні виступи на нарадах, представлення результатів аналітичних операцій з аудиту чи планування, ведення переговорів, ведення діалогу чи полілогу з колегами з урахуванням цілей професійної діяльності; комунікативні цілі і наміри; мовний матеріал (ЛО, терміни, ГС), лінгвосоціокультурний матеріал; теми, проблеми і тексти; відповідні комунікативні (інформування, самопрезентації, презентації, переконання, аргументації тощо), загальнонавчальні та спеціальні (когнітивні, метакогнітивні, запам'ятовування, компенсаторні) стратегії. Процесуальний компонент включає: мовленнєві уміння (діалогічного і монологічного мовлення); вправи для розвитку умінь говоріння; відповідні декларативні і процедурні знання; навички оперування лексико-граматичним матеріалом, вправи для їх формування; знання навчальних і комунікативних стратегій; вправи для розвитку умінь оперувати навчальними і комунікативними стратегіями.

Одиницями відбору навчального матеріалу в процесі оволодіння АЛГКвГ з реципіювальною метою є фаховий текст (монолог, діалог); із продукувальною метою – ЛО та ГС. Обґрунтовано критерії відбору 1) ЛО: сполучуваність, словотвірна здатність, частотність, практична необхідність, тематичність, професійна спрямованість; 2) ГС: поширеність та частотність, зразковість, критерій виключення синонімічних граматичних явищ; та 3) текстів: автентичність / умовна автентичність, професійна спрямованість, тематичність, методична цінність, пізнавальна цінність. Аутентичні професійно орієнтовані тексти є основним

джерелом відбору професійної лексики, а також притаманних економічному дискурсу ГС.

4. Визначено три етапи формування АЛГКвГ майбутніх економістів: ознайомчий етап, на якому здійснюється семантизація лексем та ознайомлення з ГС; етап автоматизації, на якому відбувається оволодіння ЛО та ГС та їх відтворення у словосполученнях/реченнях, лексичне та граматичне оформлення діалогічних і монологічних єдностей; етап продукування, який передбачає вживання ЛО та ГС у висловлюваннях понадфразового рівня, діалогічних та монологічних висловлюваннях текстового рівня.

Відповідно до окреслених етапів, розроблено підсистему вправ, яка, корелюючи з ними, включає: групу вправ на ознайомлення та семантизацію ЛО, групу вправ на ознайомлення з граматичними формами, явищами і структурами, групу вправ на лексичне оформлення діалогічних і монологічних єдностей, групу вправ на граматичне оформлення діалогічних і монологічних єдностей, групу вправ на лексичне і граматичне оформлення діалогічних і монологічних висловлювань понадфразового і текстового рівня), а також відповідні підгрупи вправ.

Форми СР (індивідуальна, парна, групова) використовуються на всіх етапах формування АЛГКвГ; види та типи СР домінують: на ознайомчому етапі формування АЛГКвГ відбувається у контексті аудиторної відтворювальної СР; на етапі автоматизації – аудиторної реконструктивно-варіативної СР, на продукувальному етапі – позааудиторної евристичної та творчої СР. На відповідних етапах формування АЛГКвГ реалізуються певні рівні автономії студентів: на ознайомчому етапі та етапі автоматизації – відносна автономія; на продукувальному етапі – напівавтономія.

Запропоновано лінгводидактичну модель формування АЛГКвГ майбутніх економістів у процесі СР, компоненти якої відображають об'єкт, мету, суб'єкти навчального процесу, зміст, засоби навчання, поетапність процесу формування АЛГКвГ студентів-економістів, контроль результатів. Суб'єктами навчання виступають студенти-економісти 2-го курсу. Очікуваний результат навчання – сформованість АЛГКвГ таких фахівців на рівні «вище середнього».

5. Ефективність експериментальної методики формування АЛГКвГ майбутніх економістів перевірено за допомогою природного, відкритого, вертикально-горизонтального експерименту. Його результати, достовірність яких перевірено методами математичної статистики, довели ефективність експериментальної методики й доцільність її впровадження у процес іншомовної підготовки фахівців економічного профілю у ВНЗ.

За результатами експерименту укладено методичні рекомендації для викладачів іноземної мови та студентів економічних спеціальностей щодо організації та змісту навчання, спрямованого на формування АЛГКвГ майбутніх економістів.

Проведене дослідження не вичерпує усіх аспектів порушеної наукової проблеми. Особливості формування АЛГКвГ майбутніх фахівців інших спеціальностей у процесі СР з перспективою розробки відповідних методик стануть предметом подальших наукових розвідок у цьому напрямку.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Публікації у фахових наукових виданнях України

1. Котловський А. М. Роль лексико-граматичних навичок у розвитку говоріння майбутніх економістів // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: збірник наукових праць. Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського. Київ-Вінниця, 2016. Вип. 47. С. 189-193.
2. Котловський А. М. Етапи формування англомовної лексичної та граматичної компетентності майбутніх економістів // Педагогічний альманах: збірник наукових праць. Херсон: КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2016. Випуск 33. С. 172-178.
3. Котловський А. М., Микитенко О. В. Організація самостійної роботи з оволодіння англомовної професійно орієнтованою лексичною компетентністю майбутніх фахівців з міжнародного бізнесу // Педагогічний альманах: збірник наукових праць. Херсон: КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2016. Випуск 32. С. 91-97.
4. Котловський А. М. Рефлексивний підхід до процесу організації самостійної роботи майбутніх економістів з навчання англійської мови. Молодь і ринок: наук.-пед. журн. Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка. Дрогобич, 2017. №4(147). С 53-57.
5. Котловський А. М. Система вправ для формування англомовної лексико-граматичної компетентності майбутніх економістів // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Педагогіка. Тернопіль, 2017. № 1. С. 121-127.
6. Котловський А. М. Особливості реалізації методики формування англомовної лексико-граматичної компетентності в говорінні майбутніх економістів у процесі самостійної роботи // Вісник Черкаського університету імені Богдана Хмельницького. Серія: Педагогічні науки. 2017. № 9. С. 20-27.

Статі у наукових періодичних виданнях іноземних держав

7. Kotlovskiy A. The Essence and Structure of English Lexical and Grammar Competence of Prospective Economists // Intellectual Archive. Ontario, 2017. Vol. 6. № 2. P. 58-67.

Навчально-методичний посібник

8. Панчишин С. М., Котловський А. М., Оленюк О. В. At Home with Economics. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2014. 452с.

Опубліковані праці, які додатково висвітлюють наукові результати дослідження

9. Котловський А. М. Співвідношення концептуальної та мовної картин світу // Дискурсні стратегії лінгвістики XXI століття: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 24-25 листопада 2011 р.). Львів, 2011. С. 89 – 90.

10. Mykytenko N, Kotlovskiy A. Socio-cultural competence its interrelation within variant components of foreign language communicative competence // Теория и практика профессионально ориентированного обучения иностранным языкам: материалы VII Междунар. научн.-практ. конф. (г.Минск, 15-17 мая 2014г.). Минск, 2014. С. 96 – 100.

11. Котловський А. М. Стратегії оволодіння майбутніми економістами лексико-граматичною компетентністю у процесі самостійної роботи // Професійна підготовка фахівця в контексті потреб сучасного ринку праці: матеріали II Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (м. Вінниця, 28 лютого 2017 р.). Вінниця, 2017. С. 172-175.

12. Котловський А. М., Микитенко Н. О. Аналіз потреб студентів відповідно до цільової ситуації у навчанні англійської мови для спеціальних цілей // Інформаційно-комунікаційні технології в сучасній освіті: досвід, проблеми, перспектива: матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 12-14 листопада 2012 р.). Львів, 2012. С. 262-264.

13. Котловський А. М. Vocabulary learning: nature, paths and facilitators // Актуальні проблеми навчання іноземних мов для спеціальних цілей. Львів, 2012. С. 57-59.

14. Онуфрив А. Р., Котловський А. М. Face the Challenge: Presentations for Marketers. Тернопіль: Вектор, 2016. 92с.

15. Мальська М.П., Микитенко Н.О., Котловський А.М. Англо-український словник термінів туризму. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2014. – 444с.

16. Ісаєва Г. Т., Тимчишин Л. С., Котловський А. М. Програма навчальної дисципліни. Ділова іноземна мова для студентів економічного факультету Львівського національного університету (англійська, німецька). Львів: ЛНУ. 2014. 4с.

17. Ісаєва Г. Т., Тимчишин Л. С., Котловський А. М. Робоча програма навчальної дисципліни. Ділова іноземна мова (англійська, німецька). Львів: ЛНУ, 2014. 17с.

18. Котловський А. М., Крижанівська Г. Т., Крехтяк О. Р., Скіба Н.Я. Тести для контролю фахової лексики до підручника В. К. Шпак "Англійська для економістів та бізнесменів". Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2005. 40с.

19. Адамовська Л. М., Котловський А. М. Методичні вказівки з англійської мови для розвитку усного мовлення для студентів економічного факультету. Львів: УкрДЛТУ, 2004. 73 с.

АНОТАЦІЯ

Котловський А. М. Формування англомовної лексико-граматичної компетентності в говорінні майбутніх економістів у процесі самостійної роботи. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.02 – теорія та методика навчання (германські мови). Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, Міністерство освіти і науки України. Тернопіль, 2017.

У дисертації здійснено теоретичне обґрунтування та експериментальну перевірку ефективності методики формування лексико-граматичної компетентності в говорінні майбутніх економістів у процесі самостійної роботи. Визначено сутність ключових понять дослідження. Уточнено структуру англомовної лексико-граматичної компетентності у говорінні фахівців-економістів й схарактеризовано її компоненти (знання, навички, уміння, усвідомленість). Визначено провідні форми і типи самостійної роботи, описано рівні автономії студентів. Обрано сучасні підходи (компетентнісний, комунікативно-діяльнісний та рефлексивний), обґрунтовано принципи, на основі яких доцільно здійснювати формування англомовної лексико-граматичної компетентності у говорінні майбутніх економістів, а також визначено ефективні засоби навчання (онлайн-відеочат та мовний портфель). Обґрунтовано зміст формування компетентності, який визначається у предметному і процесуальному аспектах. Виокремлено ефективні загальнонавчальні та спеціальні стратегії, які доцільно використовувати для успішного оволодіння студентами лексико-граматичною компетентністю у процесі самостійної роботи. Обґрунтовано принципи навчання, виділено три етапи формування лексико-граматичної компетентності в говорінні майбутніх економістів у процесі самостійної роботи. Здійснено відбір матеріалу згідно з визначеними критеріями. Розроблено підсистему вправ, яка корелює з окресленими етапами та містить п'ять груп і тринадцять підгруп вправ.

Ефективність запропонованої методики доведено експериментально. За результатами проведеного дослідження укладено відповідні методичні рекомендації.

Ключові слова: англомовна лексико-граматична компетентність, майбутні економісти, говоріння, самостійна робота, відеочат, мовний портфель, вміння, стратегії.

RESUME

Kotlovskiy A. Building Prospective Economists' Lexical and Grammatical Competence in Speaking Within Independent Work. – Manuscript.

Thesis for a Candidate Degree in Pedagogical Studies, Specialty 13.00.02. – Theory and Methods of Teaching (Germanic Languages). Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University, Ministry of Education and Science of Ukraine. Ternopil, 2017.

The thesis deals with the problem of building prospective economists' lexical and grammatical competence in speaking within independent work. The issues of building prospective economists' lexical and grammatical competence in speaking within independent work in modern studies have been examined, the theoretical and methodological foundations of building prospective economists' lexical and grammatical competence in speaking within independent work have been defined. The structure of building prospective economists' lexical and grammatical competence in speaking within independent work has been specified and its components (knowledge, abilities, skills, awareness) have been highlighted. The leading forms (individual, pair, group work) and types of independent work (reproductive, reconstructive-variable, heuristic and creative) were outlined and the types of students' autonomy (relative, half autonomy and partly

dependent) have been presented. It has been found that strict and relatively strict guidance justifies itself and relative autonomy and half autonomy manifest themselves. The modern approaches (competence, communicative and reflective) and effective tools (online video chat, language portfolio) have been chosen.

The content of building prospective economists' lexical and grammatical competence in speaking within independent work that includes objective and procedural aspects has been grounded. The components of objective aspect of building prospective economists' lexical and grammatical competence in speaking within independent work are personal and vocational fields of speaking; professional roles of economists; communicative situations of professional speaking; communicative aims and strategies; language material (lexical units, terms, grammatical structures, phonetic and linguo-social and cultural material); topics, texts, learning strategies. The procedural aspect encompasses dialogical and monological speaking, exercises to build and develop speaking skills; declarative and procedural knowledge; skills to use language material; abilities and skills to use linguo-social and cultural material; skills to apply learning and communicative strategies; exercises to use those strategies. The effective learning and communicative strategies applied for building prospective economists' lexical and grammatical competence in speaking within independent work have been outlined.

The learning principles of building prospective economists' lexical and grammatical competence in speaking within independent work have been defined. They are: autonomy, individualization, staging, consistency, systematic character, interdisciplinary approach, cognitive activity, content adjustment and interaction between students and learning tools.

A professional text (dialogue, monologue) defined as a selection unit is processed according to the following criteria: authenticity / conventional authenticity, professional orientation, topic reference, methods value, cognitive value. Lexical units, terms considered to be the units in case are selected according to the criteria: combination, word building, frequency, relation to the topic, professional meaning. Grammatical structures viewed as selection units are processed according to the following criteria: usage and frequency, pattern, exclusion of synonymous grammatical phenomena.

The following stages of building prospective economists' lexical and grammatical competence in speaking within independent work have been determined: introduction, consolidation and production. The elaborated subsystem of exercises for building prospective economists' lexical and grammatical competence in speaking within independent work consists of five groups and thirteen subgroups of exercises which correlate with the stages. The suggested subsystem of exercises for building prospective economists' lexical and grammatical competence in speaking within independent work is described and samples of exercises from the outlined groups are presented. The process of building prospective economists' lexical and grammatical competence in speaking within independent work has been modelled.

The effectiveness of the developed methodology of building prospective economists' lexical and grammatical competence in speaking within independent work has been proved and validated experimentally. Based on theoretical study and findings resulted from experimental validation, the recommendations for English language teachers have been compiled.

Key words: prospective economists, speaking, independent work, video chat, language portfolio, competence, skills, strategies.

АННОТАЦИЯ

Котловский А. Н. Формирования англоязычной лексико-грамматической компетентности в говорении будущих экономистов в процессе самостоятельной работы. - На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.02. - теория и методика обучения (германские языки). Тернопольский национальный педагогический университет имени Владимира Гнатюка, Министерство образования и науки Украины. Тернополь, 2017.

В диссертации произведены теоретическое обоснование и экспериментальная проверка эффективности методики формирования лексико-грамматической компетентности в говорении будущих экономистов в процессе самостоятельной работы. Определена сущность ключевых понятий исследования. Уточнена структура англоязычной лексико-грамматической компетентности в говорении специалистов экономического профиля и охарактеризованы ее компоненты (знания, навыки, умения, осознанность). Определены ведущие формы и типы самостоятельной работы, описаны уровни автономии студентов. Избраны современные подходы (компетентностный, коммуникативно-деятельностный и рефлексивный), обоснованы принципы, на основе которых целесообразно осуществлять формирование англоязычной лексико-грамматической компетентности в говорении будущих экономистов, а также определены эффективные средства обучения (онлайн-видеочат и языковой портфель). Обосновано содержание формирования компетентности, которое определяется в предметном и процессуальном аспектах. Выделены эффективные общеучебные и специальные стратегии, которые целесообразно использовать для успешного овладения студентами лексико-грамматической компетентностью в процессе самостоятельной работы. Обоснованы принципы обучения, выделены три этапа формирования лексико-грамматической компетентности в говорении будущих экономистов в процессе самостоятельной работы. Согласно с определенными критериями, осуществлен отбор материала. Разработана подсистема упражнений, которая коррелирует с определенными этапами и содержит пять групп и тринадцать подгрупп упражнений.

Эффективность предложенной методики доказана экспериментально. По результатам проведенного исследования сформулированы соответствующие методические рекомендации.

Ключевые слова: англоязычная лексико-грамматическая компетентность, будущие экономисты, говорение, самостоятельная работа, видеочат, языковой портфель, умение, стратегии.

Підписано до друку 06.11.2017 р.
Формат 60x84/16.
Папір друк. Друк офсетний.
Ум. друк. арк. 0,9. Обл.-вид. арк. 0,9.
Наклад 100 прим. Зам. № 11/17/2-2

Віддруковано у видавничому центрі "Вектор"
46018, м. Тернопіль, вул. Львівська, 12,
Тел. 8 (0352) 40-08-12

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції
серія ТР № 46 від 07 березня 2013 р.
ФОП Осадца Ю.В.